

Košickí mučeníci

Jozef Domin

7. septembra 2019 ✚ Cirkev

V tomto roku si pripomíname významné výročie umučenia svätých košických mučeníkov Marka Križina, Štefana Pongráca a Melichara Grodeckého, ktorí zahynuli ako obeť protestantskej náboženskej revolúcie a vzbury proti Cirkvi. K umučeniu, od ktorého nás delí 400 rokov, došlo 7. septembra 1619 v Košiciach. Tých 400 rokov, ktoré nás delia od 17. storočia, je vyplnených nepretržitým bojom sveta proti katolíckej Cirkvi a traja košickí hrdinovia sú len kvapkami v mori verných umučených katolíkov, ktoré zaplavuje krajinu týchto storočí.

Traja košickí mučeníci sú nám obzvlášť blízki. A to nielen preto, že pôsobili na našom území a na ňom získali aj palmu mučeníctva, ale predovšetkým preto, že v ich osude umučených verných synov katolíckej Cirkvi, môžeme možno tušiť budúce udalosti a osudy mnohých súčasníkov, pretože nenávisť sveta voči katolíckej Viere a Pravde rastie doslova zo dňa na deň.

Zdroj: farnosť Záhradné

Kňaz a dvaja jezuiti

História týchto troch mučeníkov sa odohráva v slávnych dobách Spoločnosti Ježišovej, ako znel oficiálny názov rehole, ktorú založil sv. Ignác z Loyoly. Vtedy (16. -17. storočie) boli jezuiti nielen strážcami pravovernosti, ale husto zapĺňali zoznamy martýrov, či už v Európe alebo v exotických krajinách, kde kráčali v stopách sv. Františka Xaverského.

Avšak na to, aby bol rehoľník umučený vyberaným spôsobom nebolo nutné sa plaviť až na kraj sveta. Palma mučeníctva sa dala dosiahnuť už za najbližším kopcom. S históriou protestantstva je totiž spojená história dvoch storočí neustálych náboženských vojen, v rámci ktorých predstavuje 30 – ročná vojna len krátky zlomok. Protestanti, ktorí tak radi obviňujú katolíkov z násilia, zabúdajú dodať, že od Lutherovho vystúpenia sa chopili meča, aby ním rozsievali skazu a zmocňovali sa majetku katolíckej Cirkvi. Logickým následkom bolo, že sa katolícke kniežatá a Cirkev rozhodli brániť.

Po takmer dvoch storočiach ťahaníc, až do Vestfálskeho mieru v roku 1648, ak nerátame pokračujúcu tureckú inváziu podporovanú kalvínmi, je zaiste ťažko rozplieť uzol obvinení a žalôb. Avšak ten, kto celú eskapádu spustil, nesie zaiste vinu aj za následok; a to tak v duchovnej ako aj v hmotnej sfére. Kto mečom bojuje, ten mečom zahynie a malá chyba na počiatku, veľkou sa stáva na konci, ako hovorí sv. Tomáš.

Protestanti neboli teda obeťami týchto dejov náboženských vojen, ale naopak: ich iniciátormi a oddanými vykonávateľmi. O tom svedčí aj prípad troch košických mučeníkov.

Priblížme si najprv v skratke ich životy. Hneď na začiatku je treba podotknúť, že sa nejednalo o príslušníkov slovenského národa. Marek Križin alebo tiež Križinčanin bol Chorvát, Melchior Grodziecki bol Poliak a Štefan Pongrác bol Maďar zo Sedmohradska. Ich osudy sú späté so Strednou Európou a ich cesty sa cez ňu neustále preplietajú, až nakoniec ich púť skončila v severnom Uhorsku.

Križinovo meno je odvodené od jeho chorvátskeho rodiska, mesta Križevci. V nemčine znie názov mesta Kreutz, čo môže vzbudzovať symbolické prirovnania k budúcemu údelu rehoľníka. Narodil sa v roku 1588 alebo 1589. Jeho otec bol dôstojníkom a mal ešte jedného syna. V tom čase predstavovalo Chorvátsko pozoruhodnú výnimku z náboženským zmätku vtedajšieho Uhorska – zostalo katolícke. Chlapcova viera teda nebola ohrozená vplyvom okolia a tak sa šťastne dostal roku 1600 až na jezuitské gymnázium vo Viedni, kde sa zdržoval až do roku 1607.

Otec v ňom videl svojho nástupcu vo vojenskom remesle, ale Marek sa rozhodol pre dráhu kňaza. V Štajerskom Hradci pokračoval v štúdiu na jezuitskej univerzite. Zbožný študent hneď po príchode vstúpil do Mariánskej kongregácie. Provinciál jezuitov Rummer, všimnúc si jeho nadanie a usilovnosť, ho poslal v roku 1611 do Ríma študovať teológiu na Collegium Germanicum – Hungaricum. Kňazskú vysviacku absolvoval v roku 1615.

Jeho putovanie viedlo rovno do Horného Uhorska, do Trnavy, ktorá bola vtedy centrom uhorskej vzdelanosti. Tam mu ostrihomský arcibiskup zveril funkciu profesora a riaditeľa kapitulskej školy. Cestou sa zastavil v rodnom Chorvátsku, kde zanietene kázal miestnym obyvateľom. Neskôr bol archidiakonom v Komárne a správcom opátstva v Krásnej nad Hornádom. Svoje naplnenie však videl v misionárskom poslaní a nie v správe majetkov a preto po uvoľnení odišiel s jezuitským misionárom Štefanom Pongrácom do Humenného, kde absolvoval ignaciánske duchovné cvičenia.

Štefan Pongrác pochádzal zo starej šľachtickej rodiny a z toho, že neskôr bol v Humennom kazateľom pre obyvateľov maďarského jazyka, môžeme usudzovať, že maďarčina bola jeho rodným jazykom. Najprv študoval na jezuitskom kolégiu v Kluži a podobne ako Križin sa mal stať vojakom; v detstve sa dokonca veľmi rád na vojaka hrával.

Napokon ale vstúpil 8. júla 1602 do Spoločnosti Ježišovej. Dostal sa až do Brna kde zložil aj prvé rehoľné sľuby. Po vyštudovaní filozofie vyučoval v Prahe na gymnáziu. V Lublane ďalej študoval filozofiu, v Klagenfurte rétoriku a teológiu v Štajerskom Hradci. V roku 1615 bol vysvätený za kňaza a odtiaľ odchádza do Humenného kde sa stal riaditeľom školy.

Ďalším martýrom – jezuitom bol Melchior Grodecký. Ten sa narodil v sliezkom Tešíne a jeho predkovia pochádzali z poľského Grodzieva, od ktorého je odvodené aj jeho meno. Jeho strýko bol biskupom v Olomouci a založil jezuitské kolégium v Brne. Dokonca aj blahoslavený Ján Sarkander bol jeho príbuzný. Bola to teda rodina hlboko veriaca. Od roku 1595 študoval na jezuitskom kolégiu vo Viedni a v roku 1603 vstúpil do jezuitského noviciátu v Brne. V roku 1605 zložil rehoľný sľub.

V roku 1608 odišiel študovať filozofiu do Prahy. Dva roky pobudol ako učiteľ na gymnáziu v Štajerskom Hradci a vracia sa v roku 1612 do Prahy študovať teológiu. Po vypuknutí stavovského povstania v Prahe boli

jezuiti vyhnaní z Prahy a páter Melchior odchádza na východné Slovensko, kde 16. júna 1619 skladá slávnostné rehoľné sľuby.

Cesty martýrov sa prešli na východnom Slovensku, kde mali misijne pôsobiť pri rekatolizácii obyvateľstva. Tam ich čakalo utrpenie, ale aj slávna palma martýrstva.

Foto: sv. Marko Križin

Protestanti, Habsburgovci a Turci

Vtedajšie Uhorsko ako aj celá Európa boli ničené protestantskou revoltou a osmanskými nájazdami. Nakoniec sa z protestantov a tureckých moslimov vyprofilovala pozoruhodná koalícia, ktorá si kládla za cieľ likvidáciu katolíckej Cirkvi a jej hlavy pápeža, čo sa prejavilo najmä neustálym vyvolávaním konfliktov s tými reálnymi vojenskými mocnosťami, ktoré stáli na katolíckej strane. Boli to predovšetkým Habsburgovci, ktorých moc vtedy siahala od novoobjavených amerických území, cez Španielsko, Holandsko a Neapolsko až po Uhorsko.

Protestantskí piráti z Holandska, sedmohradskí kalvíni i nemecké protestantské kniežatá, tí všetci boli ochotní sa spojiť s najmocnejšou ríšou vtedajšej východnej Európy – Tureckým sultanátom. Ich heslo znelo: „Radšej sultán ako pápež.“ To sa potvrdilo aj v prípade Sedmohradska. Táto integrálna súčasť stredovekého Uhorska sa stala nárazníkovým štátom a poslušným vazalom Tureckého sulatanátu. Nadšení kalvíni, maskujúc svoju náboženskú nenávisť okrídlenými slova o „boji proti habsburskému tyranovi“, sa s radosťou zverili do opatery tureckému sultánovi, ktorí podľa nich asi tyranom nebol. Podieľali sa na jeho bojových operáciách, vrátane tých, ktoré prebiehali na území Tureckého pašalíka, čiže na území bývalého stredného a južného Uhorska, za slobodu ktorého údajne bojovali.

Ako poslušný nástroj osmanskej expanzie koordinovali svoje povstania s istanbulskou diplomaciou. Výsledkom boli protihabsburské povstania, ktoré prebiehali od konca 16. až do začiatku 18. storočia.

Betlenovo povstanie

Pre náš príbeh je dôležité povstanie Gabriela Betlena, ktoré sa začalo v roku 1619. Betlen bol vládcom v Sedmohradsku a bol dosadený priamo tureckými pánmi a za protestov cisára Mateja I. Sedmohradský snem sultánovu voľbu ochotne potvrdil, čím zaiste dokázal svoju stavovskú slobodu, za ktorú toľko bojoval proti Habsburgovcom.

Betlen presadzoval agresívnu politiku voči katolíckemu cisárstvu a pri prvej príležitosti, keď bol cisár v roku 1618 zaneprázdnený protestantským povstaním českých stavov, pripravil ofenzívu. Tú spustil v roku 1619. Jeho hlavným motívom bolo, okrem osobných ambícií, zdesenie z úspešnej protireformácie v cisárskom Uhorsku, ktorá sa zásluhou biskupov Forgáča, Pázmaňa, Oláha a jezuitov začala natrvalo udomáčňovať

predovšetkým na území dnešného Slovenska.

Úspešný útok smeroval na Košice, v ktorých sa v tej dobe nachádzali aj zmienení traja jezuitskí kňazi. Betlenove oddiely viedlo knieža Rákoci, pochádzajúci z rodu, ktorý sa mal v budúcnosti presláviť svojim protihabsburskými a protureckými aktivitami. 4. septembra sa mesto dobrovoľne vzdalo, Rákoci vstúpil do Košíc a zajal cisárskeho vojenského kapitána Dóczyho. Zároveň obsadili tzv. Kráľovský dom, v ktorom sídlili jezuitskí misionári a v ktorom sa nachádzali aj traja budúci mučeníci. Dom strážili a nikto nemohol z domu vychádzať.

Kalvínsky kazateľ Alvinczy rozradostený z ľahkého víťazstva okamžite utekal do mestskej rady, aby inštruoval protestantov, že teraz je príhodná chvíľa na zabitie katolíckych kňazov i laikov, aby sa mesto vyčistilo. Mešťania, vedomí si toho, že koleso Fortúny je vrtkavé a neustále sa otáča, a vo vojnách 16. a 17. storočia bolo obzvlášť vrtkavé, sa rozhodli osobne nezabíjať a prenechať túto robotu radšej žoldnierom z Rákociho oddielov, aby v prípade návratu „cisárskych“ mohli zostať sedieť na radných stoličkách.

Ochotný Rákoci a jeho vojaci sa rozhodli najprv zastrašiť miestnych katolíkov exemplárnym príkladom – troma kňazmi. Mali hneď dve možnosti:

- 1) donútiť ich ku konverzii na protestantizmus a využiť túto skutočnosť propagandisticky, s tým aby sa aj laickí katolíci pod dojmom tejto udalosti „obrátili“
- 2) zabiť kňazov, ak odmietnu, aby katolíci videli čo ich môže čakať a prípadne buď odpadli od viery alebo aspoň zaliezli do svojich domov a boli pekne potichu.

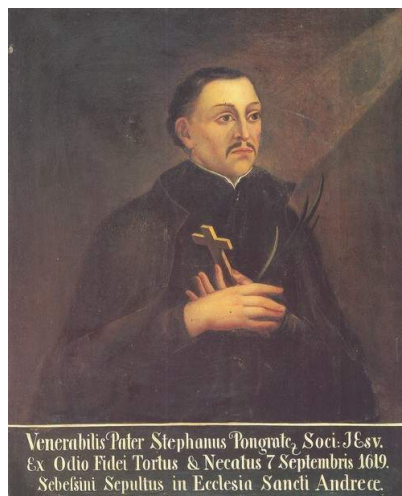

Foto: sv. Štefan Pongrác

Umučenie

Traja kňazi boli uväznení v chladnej kobke bez vody a jedla. Kazateľ Alvinczy sa za nimi vybral, aby ich presvedčil o krásach protestantského vierovyznania. Oslovení kňazi ho ignorovali podobne ako Kristus Piláta, čo kazateľa veľmi rozčúlilo. Vytiahol preto na presvedčanie materiálnu kartu a sľuboval Križinovi, ak konvertuje, do vlastníctva opátstvo v Krásnej nad Hornádom, ktoré dovtedy spravoval vedľa stojaci Pongrác. Križin mu odpovedal: „Oznámte jeho veličenstvu (Rákocimu), že opátstvo v Krásnej si nemôže protiprávne nechať, lebo je majetkom ostrihomskej kapituly a nie jeho. Preto ho nemôže nikomu ani podarovať. Svojej viery, **pravej viery**, sa pridrižiam a som ochotný za ňu položiť život kedykoľvek.“ To Alvinczyho rozzúrilo ešte viac a zreal: „Veď ešte uvidíme, ako budete prosiť, aby ste si zachránili život.“ Z toho sa dalo

vytušit, že protestantské presviedčanie sa dostáva do novej, radikálnejšej fázy.

Rákoci, po informovaní o priebehu vieroučnej dišputy, neskrýval svoj hnev a poslal skupinu vojakov-hajdúchov, aby kňazov presviedčali aj oni. Tí najprv dôkladne okradli kňazov, vyrabovali kaplnku a čo sa nedalo odniesť usilovne zničili (oltár, lavice, stoličky i malý organ; knihy leteli rovno oknom na ulicu). Skúšali získať aj výkupné, ale keďže kňazi nemali nijaké dostupné finančné zdroje, tak im hajdúsi oznámili nech sa pripravia na smrť. Na otázku po príčine podobných vyhliadok im bolo odpovedané: „Lebo ste pápeženci.“

V noci zo 6. na 7. septembra došlo k umučeniu kňazov. Prebehlo nasledovne:

Križina – bili a strhli z neho šaty, zavesili ho za ruky a fakľami mu pálili boky, sekali do neho halapartňami až mu viseli kusy mäsa a vnútornosti sa vyvalili von z tela, po výkriku: „Ježiš, Mária“ skončil, zvesili ho a odsekli mu hlavu, telo hodili do žumpy za domom

Pongráca – pri vstupe udreli do hlavy, spadol na zem, strhli z neho šaty a bili ho až omdlel, po prebratí ho pálili fakľami, prsty mu vsúvali do hlavnej od pušiek a tak lámali, zavesili ho, sekali halapartňami a pálili, povrazom mu obviazali hlavu a tak sťahovali až mu praskala lebka a oči vypadávali z jamôk, keď mysleli, že je mŕtvy, tak ho hodili do žumpy

Grodeckého – zvalili na zem, kopali ho, strhli mu šaty, bili ho, lámali prsty, zviazali ho a bili kým vládali, rezali ho nožom, šablami a halapartňami, pálili fakľami, po smrti mu odťali hlavu a hodili ho do žumpy k ostatným.

Štefan Pongrác, vďaka silnej telesnej konštitúcii, žil v stoke ešte 20 hodín! Tam ho našiel domovník Eperjessy. Pongrác ho do poslednej chvíle utvrdzoval, aby nikdy nezradil katolícku vieru. Potom dokončil aj on.

Kanonizácia

Prvá správa do Ríma bola odoslaná rektorom jezuitského kolégia Dobkayom, ktorý uviedol v správe aj výpovede svedkov. V roku 1628 arcibiskup Pázmaň začal vyšetrovanie prípadu a v tom istom roku významní katolícky magnáti poslali do Ríma žiadosť o uznanie mučeníkov. V roku 1635 boli ostatky mučeníkov prevezené do Trnavy.

Obnovený záujem o mučeníkov sa datuje do roku 1853, keď sa jezuiti vrátili do Trnavy a postulátor P. Jozef Boero v roku 1855 predložil listy týkajúce sa kanonizácie svätcov. 5. januára 1905 ich sv. Pius X. vyhlásil za blahoslavených. Za svätých boli vyhlásení 2. júla 1995 v Košiciach sv. Jánom Pavlom II.

Odkaz pre dnešok

Utrpenie a smrť košických mučeníkov je veľkým povzbudením pre všetkých katolíkov na Slovensku. Cirkev nám predkladá k uctievaniu žiarivé vzory stálosti a oddanosti katolíckej Viere.

Keďže Cirkev od veriacich očakáva túto pevnosť vo viere a vždy k nej povzbudzovala, je nutné aby to v čom máme byť pevní až na smrť, čiže katolícka Viera, bolo aj pevne stanovené. Keď sv. Marek Križin mohol povedať Alvinczimu: „...pravej viery sa pridrižiam ...“ bolo to tak preto, lebo jeho viera bola pevne sformovaná a definovaná. Ten kto nepozná svoju vieru a nemá ju presne vymedzenú, ten bude len veľmi ťažko obhajovať túto vieru a ešte navyše za ňu aj umierať. V súčasnom vieroučnom zmätku sa nám totiž môže ľahko stať, že nás niekto ľahko presvedčí aj bez mučenia.

Aby sme odolali podobným pokušeniam a nástrahám je dobré sa inšpirovať aj svätými košickými mučeníkmi. Všimnime si zaujímavý jav v ich životoch – súvislé a ničím neprerušené štúdium teológie, filozofie, rétoriky a aj umenia. To všetko na to aby mohli odpadlíkom sprostredkovať pravú a ničím nezakalenú katolícku Vieru. Určite nešli viesť dialóg a ani sa nehodlali s herézou ekumenicky zmieriť. Pripravovali sa celý život na duchovný boj s bludom a slávne ho aj dobojovali.

Predstavujú teda pre nás dve výzvy: výzvu na neustále prehlbovanie poznania katolíckej Viery a výzvu na jej hájenie až na smrť.

Prosme sv. Marka, sv. Štefana a sv. Melchiora, aby za nás orodovali u Pána, ktorý je zdrojom sily a vytrvalosti.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/kosicki-mucenici/>